

HELŚIŃSKA FUNDACJA PRAW CZŁOWIEKA HELSINKI FOUNDATION for HUMAN RIGHTS

RADA FUNDACJI

Halina Bortnowska-Dąbrowska Marek Antoni Nowicki
Jerzy Ciemniowski Teresa Romer
Janusz Grzelak Stefan Starczewski
Michał Nawrocki Mirosław Wyrzykowski

ZARZĄD FUNDACJI

Prezes: Danuta Przywara
Wiceprezes: Adam Bodnar
Sekretarz: Maciej Nowicki
Skarbnik: Elżbieta Czyż
Członek Zarządu: Janina A. Kłosowska

Warszawa, 27 listopada 2013 r.
Naczelnej Rady Adwokackiej

4774.../2013/AG

03.12.2013

Szanowny Pan
Andrzej Seremet
Prokurator Generalny
ul. Rakowiecka 26/30
02-528 Warszawa

wpłynęło
nr Idz. 4894

Wielce Szanowny Panie Prokuratorze Generalny,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka (dalej: HFPC) zaangażowana jest w międzynarodowy projekt realizowany ze środków Open Society Institute przez Węgierski Komitet Helsiński we współpracy z organizacjami pozarządowymi z krajów europejskich, dotyczący promocji reformy instytucji tymczasowego aresztowania w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i byłego ZSRR. W ramach projektu HFPC od 1 lipca 2013 r. prowadziła badania związane z udostępnianiem podejrzanym i obrońcom w trybie art. 156 § 5a k.p.k. akt postępowania przygotowawczego uzasadniających stosowanie tymczasowego aresztowania. Wyniki przeprowadzonych badań zostały podsumowane w raporcie pt. "Abuse of pre-trial detention 76in Poland as a result of limited access to case-files for suspects and defence counsels" („Nadużycia w stosowaniu tymczasowego aresztowania w Polsce jako rezultat ograniczonego dostępu podejrzanego i obrońcy do akt postępowania przygotowawczego”), który przesyłamy w załączeniu.

Pragniemy przypomnieć, że pismem z dnia 15 czerwca 2012 r. HFPC zwróciła się do Prokuratora Generalnego z prośbą o zbadanie, czy korzystanie przez prokuratorów z uprawnienia do odmowy udostępnienia akt postępowania przygotowawczego w trybie obowiązującego art. 156 § 5a k.p.k. nie prowadzi w praktyce do nadużyć i nieproporcjonalnej ingerencji w prawa podejrzanych. W odpowiedzi z dnia 29 czerwca 2012 r. Prokurator Generalny podkreślił, że jest przeciwny nowelizacji polegającej na zapewnieniu bezwzględniego dostępu do akt na podstawie art. 156 § 5a k.p.k. W ocenie Prokuratora Generalnego bezwarunkowe udostępnianie akt podejrzanym w wielu przypadkach uniemożliwiałoby skuteczne ściganie pozostałych współsprawców, a w „takiej sytuacji mielibyśmy do czynienia z prymatem prawa do obrony nad interesem śledztwa”. Zapewnienie gwarancji procesowych w obowiązującym stanie prawnym, zdaniem Prokuratora Generalnego, powinno następować poprzez badanie zarządzeń odmawiających dostępu przez prokuratorów bezpośrednio przełożonych. HFPC przyjęła wówczas z zaniepokojeniem treść odpowiedzi Prokuratora Generalnego. Do HFPC z prośbą o pomoc zgłosiło się bowiem wiele osób, które sygnalizowały utrudnienia w realizacji prawa do obrony w związku z odmową dostępu do akt postępowania na podstawie art. 156 § 5a k.p.k. Ponadto, należy podkreślić, że

zarówno w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka¹, jak i Dyrektywie Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/2013UE z dnia 22 maja 2012 r. w sprawie prawa do informacji w postępowaniu karnym (Dz. U. UE L 142), wskazuje się na konieczność zapewnienia podejrzanemu i jego obrońcy dostępu do dokumentów, które mają istotne znaczenie dla zakwestionowania legalności stosowania tymczasowego aresztowania.

Ustawą z dnia 27 września 2013 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r. poz. 1282), znowelizowano treść art. 156 § 5a k.p.k. w taki sposób, że podejrzanemu i obrońcy zagwarantowano bezwarunkowy dostęp do akt sprawy w części zawierającej treść dowodów wskazanych we wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Ponadto, dodano art. 249a k.p.k., zgodnie z którym podstawę orzeczenia o zastosowaniu albo przedłużeniu tymczasowego aresztowania powinny stanowić jedynie ustalenia poczynione na podstawie dowodów jawnych dla oskarżonego i jego obrońcy. Na podstawie wskazanego przepisu sąd będzie uwzględniał z urzędu także okoliczności, których nie ujawniono, jeżeli są one korzystne dla oskarżonego. W ocenie projektodawców, przytoczone przepisy „tworzą ramy prawne orzekania w przedmiocie tymczasowego aresztowania w warunkach zgodnych z art. 5 ust. 4 Konwencji przez zagwarantowanie oskarżonemu możliwości efektywnego podważania zasadności stosowania lub przedłużania tymczasowego aresztowania”.

W ramach wspomnianego projektu, HFPC zebrała dane statystyczne z prokuratur apelacyjnych, prokuratur okręgowych, a także wybranych prokuratur rejonowych w przedmiocie liczby wniosków obrońców i podejrzanych wniesionych na podstawie art. 156 § 5a k.p.k., wydanych przez prokuratorów zarządzeń odmawiających dostępu do akt postępowania, wniesionych zażaleń na zarządzenia odmawiające dostępu i wydanych zarządzeń utrzymujących w mocy zarządzenia odmowne w latach 2010-2012 i w pierwszej połowie 2013 r. Z analizy przesłanych danych statystycznych wynika, że w wielu prokuraturach rejonowych, okręgowych i apelacyjnych odmawia się dostępu do akt postępowania na podstawie art. 156 § 5a k.p.k. Zarządzenia odmawiające dostępu są jednak częściej wydawane przez prokuratury okręgowe i apelacyjne. Ponadto dane statystyczne wskazują, że nie zawsze podejrzani i obrońcy wnoszą zażalenie na zarządzenie odmawiające dostępu do akt postępowania. Natomiast jeżeli takie zażalenie zostaje wniesione, najczęściej nie zostaje ono uwzględnione. Na uwagę zasługuje fakt, że wiele prokuratur nie prowadzi rejestru wniosków o dostęp do akt sprawy i zarządzeń odmawiających dostępu na podstawie art. 156 § 5a k.p.k. Niektóre z prokuratur nie prowadzą dodatkowo rejestru wniesionych zażaleń i zarządzeń utrzymujących w mocy zarządzenia odmawiające dostępu. W ocenie HFPC, prowadzenie rejestru wnioskowanych danych statystycznych powinno stanowić zasadę.

HFPC przeprowadziła również badania ankietowe, w których prokuratorzy i adwokaci ocenili treść zarówno obowiązującego, jak i znowelizowanego ustawą 27 września 2013 r. art. 156 § 5a k.p.k. W ocenie większości prokuratorów treść art. 156 § 5a k.p.k. nie powinna ulec zmianie. Pojawiła się również opinia, że art. 156 § 5a k.p.k. powinien zostać wykreślony, ponieważ przyczynia się do zbyt wczesnego ujawnienia dowodów. Prokuratorzy wskazali, między innymi, że nowelizacja art. 156 § 5a k.p.k. może spowodować mniejszą wykrywalność przestępstw, zagrozić interesom pokrzywdzonych przestępstwem, wydłużyć

¹ m.in. wyrok z dnia 25 czerwca 2012 r. w sprawie Migoń przeciwko Polsce, skarga nr 24244/44; wyrok w sprawie Chruściński przeciwko Polsce, 22755/04; wyrok z dnia 15 stycznia 2008 r. w sprawie Łaskiewicz przeciwko Polsce, skarga nr 28483/01.

postępowanie i wpłynąć na zmniejszenie liczby wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania kierowanych do sądu.

Z kolei adwokaci podkreślili, że dostęp do akt postępowania przygotowawczego uzasadniających stosowanie tymczasowego aresztowania ma znaczenie fundamentalne, gdyż pozwala zweryfikować twierdzenia prokuratury. Większość adwokatów wskazała, że obecnie obowiązująca treść art. 156 § 5a k.p.k. nie gwarantuje w należyty sposób dostępu do akt sprawy, między innymi, z uwagi na otwarty katalog przesłanek, których wystąpieniem prokurator ma prawo uzasadnić odmowę udostępnienia akt postępowania. W ocenie adwokatów nowelizacja art. 156 § 5a k.p.k. nie rozwiąże wszystkich problemów związanych z utrudnieniami w dostępie do akt postępowania na podstawie tego przepisu. Adwokaci wskazali, między innymi, że istnieje zbyt wiele problemów technicznych, takich jak krótki okres między możliwością sporządzenia wniosku o zapoznanie się z aktami sprawy a posiedzeniem aresztowym, przekazanie akt sprawy sądowi lub biegłym, brak obowiązku przesłania wniosku o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania podejrzanemu i obrońcy, czy trudności w sporządzeniu kopii akt, aby prawo do zapoznania się z aktami postępowania mogło być w każdym przypadku realizowane skutecznie. W ocenie niektórych adwokatów, akta sprawy uzasadniające wnioski prokuratora mogą stać się częścią akt operacyjnych, do których dostęp jest trudniejszy. Wreszcie, niektórzy podkreślili, że wyłącznie praktyka pokaże, czy nowelizacja art. 156 § 5a k.p.k. rzeczywiście wpłynie na udostępnianie akt wnioskującym. Z drugiej strony, większość adwokatów wyraziła nadzieję, że nowelizacja przyczyni się do zmniejszenia liczby wniosków o zastosowanie tymczasowego aresztowania.

Mając przedstawione argumenty na uwadze, HFPC wyraża obawę, że nowelizacja art. 156 § 5a k.p.k. nie rozwiąże wszystkich problemów związanych z ograniczeniami w dostępie do akt postępowania przygotowawczego zawierających dowody niezbędne do podważenia zasadności argumentacji przytaczanych we wnioskach prokuratora o zastosowanie lub przedłużenie tymczasowego aresztowania. Wyłącznie zmiana praktyki może bowiem zapewnić podejrzanemu realne korzystanie z prawa do obrony w tym zakresie i w rezultacie wyeliminować naruszenia przez Polskę standardów międzynarodowych. W związku z powyższym, HFPC zwraca się ponownie do Prokuratora Generalnego z prośbą o przyjrzenie się przedstawionemu problemowi.

Z wyrazami szacunku,

Helsińska Fundacja Praw Człowieka
WICEPREZES ZARZĄDU
Adam Bodnar

Do wiadomości:

1. Rzecznik Praw Obywatelskich
Prof. Irena Lipowicz
Aleja Solidarności 77
00 - 090 Warszawa
2. Stanisława Prządka
Przewodnicząca Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka
Kancelaria Sejmu
ul. Wiejska 4/6/8
00-902 Warszawa
3. Michał Seweryński
Przewodniczący Komisji Praw Człowieka Praworządności i Petycji
Kancelaria Senatu
ul. Wiejska 6
00-902 Warszawa
4. Mikołaj Pietrzak
Przewodniczący Komisji Praw Człowieka NRA
ul. Świętojerska 16
00-202 Warszawa
5. Justyna Chrzanowska
Pełnomocnik Ministra Spraw Zagranicznych ds. postępowań przed Europejskim
Trybunałem Praw Człowieka
Ministerstwo Spraw Zagranicznych
Al. J. Ch. Szucha 23
00-580 Warszawa